

JAN FRANS FRANSEN

1923

Jan, Frans, Fransen werd geboren te Rijkevorsel op 9 februari 1886. Genoot zijn middelbare opleiding aan het klein seminarie te Hoogstraten en volbracht hogere studiën aan de Universiteit te Leuven (Faculteit der Geneeskunde en Instituut voor Filosofie). In 1910 promoveerde hij tot doctor in de genees-, heel- en verloskunde. Daarna zette hij gedurende het academisch jaar 1910-1911 zijn reeds aangevangen studiën in de wijsbegeerte voort en specialiseerde zich

in de psychologie onder de leiding van de jonge Professor Michotte van den Berck, wiens medewerker hij werd. Zo genoot Fransen naast zijn geneeskundige scholing niet alleen een wijsgerige vorming, doch hij werd bovendien geïnitieerd in methodes en problemen van de ontluikende experimentele psychologie, die Michotte zelf pas bestudeerd had te Leipzig bij Wundt en vooral bij diens leerling Külpe te Würzburg. Gedurende het academisch jaar 1911-1912 ging Fransen zich specialiseren in de psychiatrie aan de universiteit te München. Inmiddels behaalde hij in februari 1912 te Leuven het licentiaat in de wijsbegeerte.

Bij K.B. van 24 maart 1912 werd hij benoemd tot eerste toegevoegd geneesheer aan het Rijkskrankzinnigen-gesticht van het Ministerie van Justitie

te Doornik.

Van 1 augustus 1914 tot 1920 was hij militair geneesheer en bij K.B. van 1 december 1920 werd hij geneesheer-bestuurder van het nieuw Koloniegesticht voor krankzinnigen van het Ministerie van Justitie te Rekem.

Ingevolge de wet van 31 juli 1923 op het gebruik der talen aan de Rijksuniversiteit te Gent (eerste gedeeltelijke vervlaamsing; gemengd taalregime) werd hij benoemd tot docent aan de Rijksuniversiteit te Gent en gelast volgende cursussen in de Nederlandse taal te doceren (1): „Zielkunde met de eerste begrippen van

(1) Voor de voorafgaande algemene evolutie van de leerstoel in de psychologie raadplege men de nota's bij de biografie van Prof. Van Biervliet.

de menselijke ontleedkunde en physiologie welke die studie medebrengt" (1) (kandidatuur wijsbegeerte en letteren, kandidatuur wis- en natuurkunde, kandidatuur natuurwetenschappen, kandidatuur staatswetenschappen). Bij K.B. van 30 juli 1926 werd hij in de kandidatuur aardrijkskunde belast met de overeenkomstige cursus. Praktisch volgden deze studenten in de aardrijkskunde echter reeds gedurende een paar jaar niet meer de Franse cursus van Prof. Halleux, doch samen met de overige studenten van de Faculteit der Wetenschappen liepen zij college bij Fransen;

„Zielkunde" (kandidatuur in de genees-, heel- en verloskunde; kandidatuur in de lichamelijke opvoeding);

„Oefeningen in de zielkunde", partim van „Oefeningen over vraagstukken uit de wijsbegeerte": (kandidatuur in de wijsbegeerte en letteren, voorbereidend tot het doctoraat, groep wijsbegeerte).

Deze cursussen behoorden inderdaad tot die, welke in toepassing van de wet van 1923 in het Nederlands zouden gedoceerd worden en waarvan J. J. Van Biervliet derhalve ontlast werd, naarmate de nieuwe regeling in toepassing kwam. Bij K.B. van 7 oktober 1925 werd Fransen belast met „De critische ontleding van een wijsgerige verhandeling", partim zielkunde (doctoraat wijsbegeerte en letteren, afdeling wijsbegeerte), waarvan Van Biervliet meteen ontlast werd. Bij K.B. van 19 november 1927 werd J. F. Fransen belast met de nederlandstalige „Grondige studie van vraagstukken uit de Zielkunde", partim van de cursus „Grondige studie van vraagstukken uit de zielkunde, de logica of de zedenleer" (doctoraat wijsbegeerte en letteren, sectie wijsbegeerte), waarvan M. Hamelinck, intussen belast met de psychiatrie, op zijn verzoek ontlast werd.

Nadat het K.B. van 19 november 1927 een Hoger Instituut voor Opvoedkunde gehecht had aan de Faculteit van Wijsbegeerte en Letteren, werd Fransen bij K.B. van 6 februari 1928 belast met „Zielkunde met de eerste begrippen van de menselijke ontleedkunde en physiologie welke die studie medebrengt" (kandidatuur opvoedkunde); en „De oefeningen in de opvoedkunde en de methodiek", partim (kandidatuur opvoedkunde).

Bij K.B. van 15 oktober 1928 werd hij in ditzelfde instituut bovendien belast met „Proefondervindelijke zielkunde en inzonderheid die van het kind en van de jeugd" (licentie) (2); „Proefondervindelijke opvoedkunde" (licentie) (3); en

- (1) We geven hierbij ineens de officiële Nederl. benaming van de cursus zoals zij door de wet van 1929 vastgelegd werd. Aanvankelijk — en ook bij de benoeming van Fransen — werden licht afwijkende vertalingen van de Franse titel gebruikt, zonder dat deze overeenstemden met de trouwens zeer gebrekkige vertaling van de wet van 1890. Voor de faculteit der wetenschappen werd echter door de wet van 1929 een totaal nieuwe formulering ingevoerd, waarop we nog nader terug komen.
- (2) Wanneer het programma van het H.I.O.W. bij K.B. van 26-7-1937 herzien werd, splitsten men deze cursus in enerzijds: proefondervindelijke zielkunde; en anderzijds: zielkunde van het kind en van de adolescent.
- (3) In 1937 werd in het H.I.O.W. de titel van deze cursus gewijzigd in „Zielkundige en proefondervindelijke Opvoedkunde". In de faculteiten bestaat daarenboven sinds de oprichting van het aggregaat door de wet op het H.O. van 1929 een cursus „Proefondervindelijke opvoedkunde".

„Grondige vraagstukken uit de proefondervindelijke zielkunde of uit de proefondervindelijke opvoedkunde” (licentie) (1).

Bij K.B. van 19 januari 1929 werd Fransen benoemd tot gewoon hoogleraar en werd zijn leeropdracht gerecapituleerd, waarbij enkele details in de Nederlandse titels van de cursussen aangepast werden (2).

Bij besluit van de secretaris-generaal dd. 5 juni 1941, bevestigd bij R.B. van 15 oktober 1945, werd de ingangsdatum van dit ordinariaat op 1 januari 1929 gebracht.

Ingevolge de nieuwe wet op het Hoger Onderwijs dd. 21 mei 1929 onderging de leeropdracht van Fransen enkele kleine wijzigingen. De verschillende secties van de Faculteit der Geneeskunde en vooral van de Faculteit der Wetenschappen werden nu georganiseerd volgens een gemeenschappelijk plan, dat meteen van toepassing werd op de graden in de aardrijkskunde, die trouwens tot wettelijke graden verheven werden. Bij K.B. van 8 september 1930 werd de leeropdracht van Fransen dan ook herzien en in overeenstemming gebracht met de nieuwe wet. In de kandidatuur voor alle afdelingen van de Faculteiten der Geneeskunde en der Wetenschappen werd zijn cursus nu geformuleerd als „Overzicht van de Wijsbegeerte, partim zielkunde”. Terwijl men voor de basis cursus in de psychologie voor de Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte sinds 1890 nadruk legt op de noodzakelijke biologische aspecten, acht men dus in de wetenschappelijke faculteiten met het oog op een evenwichtige vorming een veeleer wijsgerige psychologie noodzakelijk.

Ingevolge de wet van 21 mei 1929 op het Hoger Onderwijs werd bovendien „De proefondervindelijke zielkunde” als keuzevak ingevoerd in de licentie Wijsbegeerte en bij K.B. van 15 juni 1932 werd Fransen ook met deze cursus belast.

Bij K.B. van 18 januari 1933 werd hij op zijn verzoek in het Hoger Instituut voor Opvoedkunde ontlast van „*De grondige vraagstukken uit de proefondervindelijke opvoedkunde*”, die aan J. E. Verheyen toevertrouwd werden.

Ingevolge de instelling van het aggregaat van het Middelbaar Onderwijs van de Hogere Graad door de wet op het H. O. dd. 21 mei 1929, werd Fransen in deze cyclus belast met: „De proefondervindelijke opvoedkunde” (bij K.B. van 4 oktober 1933 in de Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte; bij K.B. 10 oktober 1933 in de Faculteit der Wetenschappen).

In uitvoering van het K.B. van 15 mei 1934, strekkend tot het omvormen van de Bijzondere Handelsschool tot een Hogere School voor Handels- en Economische Wetenschappen, gehecht aan de Faculteit der Rechten, werd hij bij K.B.

(1) Ook deze grondige vraagstukken werden in 1937 gesplitst. Sinds het K.B. van 18 januari 1933 behield Fransen trouwens alleen nog de grondige vraagstukken uit de proefondervindelijke zielkunde (zie verder).

(2) De wet op het H.O. van 1929 zou trouwens deze vertalingen herzien. Ook zijn leeropdracht in de Bijzondere Handelsschool (cursus 2) werd nu opgenomen in het K.B. op zijn bevordering tot gewoon hoogleraar.

van 22 juni 1937 ook in het pas opgerichte aggregaat van deze school belast met de cursus in „Proefondervindelijke Opvoedkunde” (1).

Ter uitvoering van het K.B. van 26 juli 1937 strekkende tot hervorming van het programma van het Hoger Instituut voor Opvoedkunde werd J. F. Fransen bij K.B. van 23 december 1937 in de licentie van dit Instituut belast met „De differentiële zielkunde”, „De zielkundige en proefondervindelijke opvoedkunde” (partim) (2); „De beginselen en de methoden der psychotechniek” en „Oefeningen en praktische werken over de proefondervindelijke zielkunde”.

Ter uitvoering van het K.B. van 10 mei 1938, waarbij aan de Faculteit der Rechten een school voor Criminologie werd toegevoegd, kreeg Fransen bij K.B. van 30 september 1938 opdracht om er de „Bijzondere vraagstukken uit de zielkunde” te doceren.

In 1940 verenigde Fransen om zich heen enkele medewerkers met wie hij een ontwerp uitwerkte voor opleiding van beroepsadviseurs en psychotechnici om te voorzien in een dringende behoefte van gezin, school en industrie. Behalve de organisatie van een centrale voorlichtingsdienst gaf dit aanleiding tot een opleiding voor „beroepsadviseurs”, onder de verantwoordelijkheid van een „Universitaire commissie voor opleiding van beroepsadviseurs”, voorgezeten door Prof. J. Fransen. Deze opleiding verrichtte pioniersarbeid, zij het eigenlijk in marge van de Universiteit, in wier lokalen zij functioneerde. De diploma's werden afgeleverd overeenkomstig het K.B. van 1936 op de beroepsadviseurs, voor wie tot aan het Gentse initiatief geen schijn van ernstige opleiding bestond. Dit verklaart waarom de verouderde termen „beroepsadviseurs” en „beroepsoriëntering” op de voorgrond bleven, hoewel de opleiding zich bewust was van de bredere problemen van schoolpsychologie en industriële psychologie. Na een ietwat geremde evolutie tengevolge van de oorlogsomstandigheden, gaf het initiatief van de door Fransen gestichte en voorgezeten „Universitaire Commissie” in 1947 aanleiding tot de oprichting van de licentie in de „Beroepsoriëntering en -selectie” binnen het omgevormde Hoger Instituut voor Opvoedkundige Wetenschappen, in afwachting van een erkenning als afdeling voor (toegepaste) psychologie, die men toen nog betwistte aan de Rijksuniversiteiten, niettegenstaande de pioniersarbeid van Gent. In de nieuwe afdeling voor beroepsoriëntering en -selectie, opgericht bij R.B. van 13 januari 1947 doceerde Fransen de cursussen waarvan hij ook in de vroeger bestaande afdelingen van het Hoger Instituut voor Opvoedkundige Wetenschappen, titularis was. De meeste gespecialiseerde nieuwe cursussen werden toevertrouwd aan L. Coetsier.

(1) In deze school onderwees Fransen sinds de vervlaamsing ook de cursus „Zielkunde, met ...” Zoals we reeds deden opmerken werd deze opdracht echter voor het eerst vermeld in het K.B. dat hem tot ordinarius bevorderde. Ingevolge de hervorming van 1934 ging de beschouwde cursus over naar de kandidatuur onder dezelfde titel als in de Faculteit der Wetenschappen (minder uitgebreide cursus dan in de Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte).

(2) Deze cursus stemt overeen met de vroegere cursus „Proefondervindelijke opvoedkunde” waarvan de benaming trouwens in het aggregaat van de faculteiten geen veranderingen onderging.

Ingevolge het K.B. van 1 maart 1945, strekkende tot herinrichting en tot uitbreiding van het aantal wetenschappelijke afdelingen voor staats-, sociale en bestuurswetenschappen, bij de Faculteit der Rechten, bevestigde het K.B. van 10 januari 1946 Fransen als titularis van „De zielkunde met de eerste...”.

Bij besluit van de secretaris-generaal dd. 15 april 1943 in uitvoering van het besluit van 20 april 1942 strekkende tot hervorming van het Hoger Instituut voor Lichamelijke Opvoeding, werd hij in de opnieuw ingerichte kandidatuur (1) van dit Instituut belast met „Overzicht der Wijsbegeerte, partim Zielkunde”. Het aggregaat bij dit Instituut was reeds ingesteld bij K.B. van 1 oktober 1931 (bevestigd bij K.B. van 30 april 1932). De aggregaatsstudenten in het H.I. voor Lichamelijke opvoeding volgden van meet af aan automatisch de cursus in „Proefondervindelijke Opvoedkunde” door Fransen reeds in de overige aggregaatsafdelingen gedoceerd. Eerst bij de hervorming van het Instituut werd Fransen formeel met deze cursus belast. Deze hervorming werd bevestigd bij R.B. van 28 augustus 1945; de nieuwe aanstelling van Fransen werd voorlopig bevestigd bij R.B. van 20 juni 1945 en definitief bij R.B. van 1 juni 1946.

Bij R.B. van 27 maart 1945 werd een besluit van de secretaris-generaal dd. 12 oktober 1943 bevestigd, waarbij J. F. Fransen ook in het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde belast wordt met „De Zielkunde” (partim van de Wijsbegeerte). Deze cursus kwam op het programma van dit instituut ingevolge een sinds lang voorgestelde hervorming die tenslotte beslist werd bij besluit van de secretaris-generaal dd. 5 februari 1943 en mits kleine aanpassingen bevestigd bij R.B. van 14 oktober 1946. In het kader van het bij R.B. van 9 november 1948 opgericht Aggregaat van het hoger technisch onderwijs werd Fransen bij R.B. van 15 mei 1949 ook aan de Rijkslandbouwhogeschool te Gent belast met de „Proefondervindelijke opvoedkunde”.

Bij K.B. van 30 augustus 1950 werd hij benoemd tot secretaris van de Academieraad voor het academisch jaar 1950-1951.

J. F. Fransen verenigde tenslotte alle psychologische cursussen van de verschillende faculteiten en scholen der Gentse Universiteit in zijn hand. Bij K.B. van 1 februari 1956 werd hij toegelaten tot het emeritaat. Zijn leeropdracht omvatte op dat ogenblik volgende cursussen:

A. A l g e m e n e.

1. „Zielkunde met de eerste begrippen van de menselijke ontleedkunde en fysiologie welke die studie medebrengt” (1^e kand. Letteren en Wijsbegeerte, alle secties, 1^e kand. voorbereidend tot de Rechten inbegrepen; H.I.O.W., 1^e kand. Opvoedkunde, 1^e lic. Beroepsoriëntering; 1^e kand. Staats- en Sociale Wet.).
2. „Een overzicht der wijsbegeerte, partim zielkunde” (1^e kand. Wisk., Natuurk., Scheik., Aard- en Delfstofk., Biologie, Aardr., Veearts. en Artsenijber.;

(1) Van 1931 tot 1942 bestond enkel een licentie in de Lichamelijke Opvoeding, toegankelijk voor de kandidaten in de geneeskunde.

3^e kand. Natuur- en Geneeskunde; 1^e kand. H.I. Lich. Opvoeding; Kand. H.I. voor Kunstg. en Oudheidkunde; 1^e kand. H.S. voor Handels- en Economische Wet.).

3. „Proefondervindelijke Opvoedkunde” (Aggregaat H.S.O.: Letteren en Wijsbegeerte, alle secties; H.S. voor Handels- en Econ. Wet.; Wetenschappen: Wisk., Natuurk., Scheikunde, Aardrijkskunde, Plantkunde, Dierkunde; H. I. voor Lichamelijke Opvoeding; Rijkslandbouwhogeschool).

B. Gespecialiseerde.

In de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte, afdeling Wijsbegeerte:

4. „Oefeningen over vraagstukken uit de wijsbegeerte, partim „Zielkunde” (1^e kand.).
5. „Kritische ontleding van een wijsgerige verhandeling, partim zielkunde” (lic.).
6. „Grondige studie van vraagstukken uit de zielkunde” (lic.).

In het Hoger Instituut voor Opvoedkundige Wetenschappen:

7. „Proefondervindelijke zielkunde” (1^e lic. Opvoedk. en Beroepsor.; tevens keuzevak lic. Lett. en Wijsb.).
8. „Zielkunde van het kind en van de adolescent” (kand. Opv., lic. Beroepsor.).
9. „Differentiële zielkunde” (1^e lic. Opvoedk. en Beroepsor.).
10. „Zielkundige en proefondervindelijke opvoedkunde, partim” (lic. Opvoedk. en Beroepsor.).
11. „Oefeningen en praktische werken over proefondervindelijke zielkunde” (1^e lic. Opvoedk.).
12. „Beginselen en Methoden der psychotechniek” (lic. Opvoedk.).
13. „Grondige vraagstukken uit de proefondervindelijke zielkunde” (lic. Opvoedk.).

In de School voor Criminologie:

14. „Bijzondere vraagstukken uit de zielkunde” (1^e lic.).

Voor een groot aantal cursussen werd J. F. Fransen opgevolgd door W. De Coster. Afzonderlijke cursussen gingen naar L. Apostel, L. Coetsier, P. Ghysbrecht, H. Van Der Eecken en R. Verbist.

Prof. Fransen is gestaltpsycholoog. Hij bracht een kritisch overzicht van de voornaamste problemen en gegevens van de moderne zielkunde uit spiritualistisch en gestalt-psychologisch oogpunt, met klemtoon op de totaliteit, de zin, en vooral het gerichtzijn van de verschijnselen. Zijn werk is echter geenszins zuiver filosofisch; het typisch psychologisch element overweegt er in, zelfs met een onloochenbare belangstelling voor de experimentele tendens, terwijl ook de biologische invloeden dankzij de medische vorming niet konden onopgemerktvoorbijgaan. Vooral in het Hoger Instituut voor Opvoedkundige Wetenschappen leidde hij een groot aantal dissertaties van psychologische en psychopedagogische aard.

PUBLIKATIES VAN J. F. FRANSEN

IN BOEKVORM

- Economische Zielkunde*. Katholieke Vlaamse Hogeschool Uitbreiding, nr. 235. Antwerpen, Standaard, 1925, 48 pp.
- De Psychologie der Kleuren*. Antwerpen, 1931, 40 pp.
- De Vermoeienis*. Brochurenreeks der Vlaamse Opvoedkundige Vereniging, Antwerpen, De Sikkel, 1933, 46 pp.
- Algemene Zielkunde*. Cursus gedoceerd aan de Rijksuniversiteit Gent. Antwerpen, Standaard, 1952¹, 144 pp. (1957³, 149 pp.).
- Proefondervindelijke Opvoedkunde*. Cursus gedoceerd aan de Rijksuniversiteit Gent. Antwerpen, Standaard, 1952¹, 100 pp. (1954³, 106 pp.).
- Experimentele zielkunde. Psychologisch practicum*. Cursus gedoceerd aan de Rijksuniversiteit te Gent, 58 pp.
- Kinder- en jeugdpsychologie*. Cursus gedoceerd aan de Rijksuniversiteit te Gent, 90 pp.
- Differentiële psychologie*. Cursus gedoceerd aan de Rijksuniversiteit te Gent, 63 pp.

ALS BIJDRAGEN IN TIJDSCHRIFTEN EN VERZAMELWERKEN

- De oorzaken van het alcoholisme*. In: Verslag van de zesde Vlaamse Sociale Week te Leuven, 1913, Gent, 1914, pp. 24-38.
- Note sur l'analyse des facteurs de la mémorisation et sur l'inhibition associative* (samen met A. MICHOTTE). In: Annales de l'Institut supérieur de Philosophie, Louvain, Tome 3, 1914, pp. 503-549.
- Introduction à une doctrine sur la responsabilité*. In: Bulletin de la Société de Médecine mentale de Belgique, Brussel, 1920, pp. 89-92. (Samenvatting van een mededeling aan de Soc. de Médec. mentale, zitting van 27 maart 1920).
- Considérations sur le régime pénitentiaire*. In: Bulletin de la Soc. de Médec. Mentale de Belgique, Brussel, 1920, pp. 132-145.
- Psychiatrie en Opvoeding*. In: V.O.T. (Vlaams Opvoedkundig Tijdschrift. Gent, jg. 1921-1922, pp. 342-348; 385-394.
- De aandacht*. In: V.O.T., jg. 1925-1926, pp. 273-287; 353-364; 449-457.
- Het weten*. In: V.O.T., jg. 1927-1928, pp. 19-25.
- Persoonlijkheid*. In: Jong Dietschland. Dendermonde, jg. 1, 1927, pp. 3-4 (nr. 13); 4-5 (nr. 14).
- De vermoeienis*. In: V.O.T., jg. 1931-1932, pp. 141-146; 259-266; 338-348; 388-425. Ook als brochure (zie onder A).
- De sociale psychologie en de menigte*. In: Gedenkboek A. Vermeulen. Brugge, St.-Katharina-drukkerij, 1932, pp. 186-196.
- Rapport général sur les examens de maturité*. In: Treizième rapport annuel, Fondation Universitaire, Brussel, 1932-1933, pp. 31-48.
- Autour des faits de Beauraing*. In: Saint Luc médical, Brussel, jg. 11, 1933, pp. 255-284.
- De structuurpsychologie en haar betekenis voor het onderwijs*. In: V.O.T., jg. 1934-1935, pp. 261-270; 325-334.
- Over associatieve reproductie*. In: F. De Hovre, Paedagogische Denkers van onze Tijd. Antwerpen, Standaard, 1935, pp. 507-510.
- De verschillende vormen van ontwikkeling*. In: V.O.T., jg. 1936-1937, pp. 519-524; 588-593.
- De ontwikkelingspsychologie van het kind*. In: V.O.T., jg. 1937-1938, pp. 515-526; 581-586.
- Massapsychologie*. In: Problemen van deze tijd. Verslagboek van de 25ste Vlaamse Sociale Week te Leuven, 1938. Kortrijk 1938, pp. 29-53.
- Naar meer eenheid*. In: Tijdschrift voor Philosophie. Leuven-Utrecht, 1941, pp. 353-370.
- De taak der school bij de beroepsoriëntering*. In: V.O.T., jg. 1942, pp. 24-31; 163-176; 205-211.
- Les facteurs caractériels dans le rendement pratique de l'intelligence*. In: Miscellanea Psychologica A. Michotte. Leuven, Institut supérieur de Philosophie, 1947, pp. 412-428.
- Psychologische symptomatick*. In: V.O.T., jg. 1952, pp. 136-144; 204-213; 269-277.